

AH ÇİBEK ARIĞ HAKAS TÜRKLERİNİN KIZ ALP YİĞİTLİK DESTANI

Davletov, Timur B. (2015), Ah Çibek Ariğ Hakas Türklerinin Kız Alp Yiğitlik Destanı, Ankara: TÜRKSOY Yayınları, 346 s., ISBN: 978-975-7213-47-5.

Cemile KINACI*

Gazi Türkiyat, Güz 2015/17: 222-228

Sovyetler Birliği'nin dağılışının ardından, Türkiye ve Sovyetler Birliği idaresi altındaki Türk yurtları arasında yakın ilişkiler kurulmaya başlanmıştır. Bu anlamda Türkiye'de standart ve standart olmayan Türk lehçelerine olan ilgi artmış, Sovyetler Birliği idaresi altında bulunan Türklerle ilgili akademik çalışmalar da yapılmaya başlanmıştır. 1990'lı yıllardan bu güne kadar Türkiye'de yapılan bu akademik çalışmalar arasında dil, edebiyat, halk edebiyatı alanlarında yapılan yayınlar, önemli bir yekûn tutmaktadır.

Türkiye'de Türkiye dışındaki Türk halklarıyla ilgili yapılan halk edebiyatı çalışmaları içinde özellikle destanlar önemli bir yer tutmakta. Hem Türk Dil Kurumu hem de Türk kültürünü araştırmak, korumak, tanıtmak ve genç kuşaklara aktarmak üzere 1993 yılında kurulan Türksoy tarafından Türk halklarının çok zengin sözlü kültürünün ürünü olan destanlar bir külliyyat şeklinde günümüze kadarki süreç içinde yayımlandı ve Türkiye'de araştırmacılar ile ilgililere sunuldu. Türkiye Türkçesine aktarılan ve çok eski devirleri işleyen bu destan metinleri, Türk mitolojisini öğrenmek, Türk kültürünün en eski yapı taşlarını gözlemlemek, eski ile hal arasında ilgi kurmak ve millî unsurların kuşaktan kuşağa aktarılması noktasında şüphesiz büyük bir önem arz etmekte.

Türk mitolojisine önem veren Türksoy'un yayınları arasında destanların ayrıca bir yeri var. Türksoy, bu güne kadar Kırgız, Başkurt, Tatar, Hakas, Saha (Yakut) ve Nogay gibi Türk halklarının, her biri bir kültür hazinesi olan destanlarını Türkiye Türkçesine kazandırmış ve araştırmacıların ilgisine sunarak Türkiye'deki Türkoloji çalışmalarına büyük bir katkı sağlamıştır.

Türksoy'dan bu güne kadar yayımlanan destanlar şunlardır:

- 1) Manas Destanı (Haz.: Emine Gürsoy-Naskali), Ankara: TÜRKSOY Yayınları, 1995.
- 2) Başkurt Halk Destanı Ural Batır (Haz.: Metin Ergun, Gaynissalam İbrahimov), Ankara: TÜRKSOY Yayınları, 1996.

* Dr., Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Ankara / Türkiye. camiyla@gmail.com

- 3) Tatar Destanı Edigej/İdigej (Haz.: Rüstem Sulti), Ankara: TÜRKSOY Yayınları, 1998.
- 4) Başkurt Halk Destanları, (Haz.: Metin Ergun, Gaynislam İbrahimov), Ankara: TÜRKSOY Yayınları, 2000.
- 5) Huban Arıĝ Hakas Türklerinin Kadın Yiğitlik Destanı (Haz.: Timur B. Davletov), Ankara: TÜRKSOY Yayınları, 2006.
- 6) Han Mirgen Hakas Türklerinin Alplık Destanı (Haz.: Timur B. Davletov), Ankara: TÜRKSOY Yayınları, 2008.
- 7) Culuruyar Nurgun Bootur Saha (Yakut) Türklerinin Kahramanlık Destanı (Haz.: Murat Ersöz), Ankara: TÜRKSOY Yayınları, 2010.
- 8) Mamay Nogay Türklerinin Kahramanlık Destanı (Haz.: İhsan Kalenderoĝlu), Ankara: TÜRKSOY Yayınları, 2010.

Türksoy'un yayınladığı bu destanların son halkasını yine bir Hakas destanı oluşturuyor. Üstelik bu destan da daha önce Türksoy tarafından basılan Hakas Türklerinin Huban Arıĝ ve Bilig Yayınları tarafından yayımlanan Altın Arıĝ gibi kahramanı kadın/kız olan, ana erkil dönemden izler taşıyan ve tarihin çok eski devirlerine ait motifleri içinde barındıran bir destan: *Ah Çibek Arıĝ Hakas Türklerinin Kız Alp Yiğitlik Destanı*.

Ah Çibek Arıĝ, Semen Kadışev Yılı kapsamında hazırlanan, Hakas Türklerine ait 5000 yıllık kız alp yiğitlik destanı. Ünlü Hakas folklor araştırmacılarından Tatyana G. Taçeyeva tarafından kaydedilen bu destanın Türksoy tarafından yayımlanması, Hakas halk ozanı Semen P. Kadışev'in doğumunun 130. yıldönümüne ithaf edilmiş. Destanı, kendisi de Hakas asıllı olan Türksoy Sibiryaya uzmanı Timur B. Davletov aktarmış ve Hakas Türklerine ait bu güzel destan aktarması ve incelemesinin ortaya çıkması onun özverili ve başarılı bir çalışması sonucunda gerçekleşmiş.

Zengin bir mitolojiye sahip olan Hakas Türklerinin sözlü kültür mirasının koruyucusu olan ve Ah Çibek Arıĝ destanını tarih öncesi dönemlerden günümüze kadar ulaştıran Semen P. Kadışev, iyi bir destancı, iyi bir müzisyen ve gırtlaktan türkü söyleyen yaratıcılık kabiliyeti yüksek bir Hakas sanatçısı. Davletov, Türk Dünyası ve Hakaslar açısından, büyük Hakas ozan Semen P. Kadışev'in esas önemini ise onun sanatıyla kuşaklar arası köprüler kurmasına ve binlerce yıl öncesiyle günümüzü bu sanat köprüsü ile birleştirmesine bağlıyor. İşte bu sebeplerle Türksoy, 2015 yılını tanınmış Türk tiyatro yazarı Haldun Taner ile ünlü Hakas halk ozanı Semen P. Kadışev Yılı olarak ilan etti. Dolayısıyla Türksoy, 2015 yılı içinde bu iki büyük sanatçıya ithafen bir dizi etkinliği gerçekleştirdi ve gerçekleştirmeye de devam ediyor. Ah Çibek Arıĝ da bu etkinlikler kapsamında yayımlandı ve kitabın tanıtımı Rusya Federasyonuna bağlı Hakas Cumhuriyeti'nin Abakan şehri ile Tıva Cumhuriyeti'nin Kızıl şehrinde yapıldı.

Destanı aktaran Timur B. Davletov'un verdiği bilgiye göre, tarih öncesi dönemden Sovyetler zamanına kadar canlı bir gelenek olarak ulaşan Hakas destancılığı olan haycılık sanatı, Sovyet devrinde folklorcular tarafından kayıt altına alınmış. Böylece

binlerce yıl öncesine ait bu metinler, destanı söyleyen haycılardan derlenerek günümüze kadar ulaşabilmiş.

Ah Çibek Arıĝ kız alplik destanını aktaran ve yayına hazırlayan Timur B. Davletov'a göre, içerdiği kimi motifler bakımından *Ah Çibek Arıĝ* destanını günümüzden 7000-8000 yıl öncesine kadar götürmek mümkün görünüyor.

Davletov'un tanınmış Hakas araştırmacısı Kızlasov'dan aktardığı bilgiye göre, demircilik ilk kez Hakas-Minusinsk Vadisi'nde M.Ö III. binyılın ortasında ortaya çıkmış. Dolayısıyla Davletov, bakır ile ilgili motiflerle başlayan destanların en az yaklaşık 5000 yıllık oldukları görüşünde. Ayrıca destanın kahramanı *Ah Çibek Arıĝ*'ın yiĝit bir alp kız olması, Davletov'un bu destanın büyük bir olasılıkla ataerkil toplumdan çok daha önceki ana erkil devirlere ait olduğu savını güçlendiriyor. Davletov, *Ah Çibek Arıĝ* destanını günümüzden 7000-8000 yıl öncesine kadar götürmenin mümkün olduğunu ifade ederken, bu destanla ilgili çok güzel de bir benzetme yapıyor. Davletov, *Ah Çibek Arıĝ* destanını tarih öncesi dönemden günümüze dek uzanan kuşaklar arası ve hatta çağlar aşırı kültürel süreç bakımından, "bir çeşit zaman makinası" olarak nitelendiriyor.

Ah Çibek Arıĝ destanını aktaran ve yayına hazırlayan Timur B. Davletov'un büyük Hakas haycı/destancı Semen P. Kadışev ile ilgili verdiği bilgilere göre, Semen P. Kadışev, *Ah Çibek Arıĝ* destanını yine haycı olan babası Prokopi'y'den dinleyerek öğrenmiş ve icra etmeye başlamış. Kadışev'den bu kadın yiĝitlik destanını ünlü Hakas araştırmacısı ve folklorcu Tatyana G. Taçeyeva Hakas Cumhuriyeti'nin başkenti Abakan'da 1966 yılında kayda geçirmiş. Tatyana G. Taçeyeva'dan aktarıldığına göre Kadışev, çok severek icra ettiği *Ah Çibek Arıĝ* dışında toplamda 30'u aşkın Hakas alp yiĝitlik destanı, çok sayıda masal, efsane, halk türküsü ve ezgiyi de ezbere bilen ve belleğinde koruyan büyük bir sanatkârmiş. Sovyet döneminde, 1966 yılı itibarıyla 20'den fazla kahramanlık destanı Semen P. Kadışev'den derlenerek kayıt altına alınmış.

Günümüzde Hakasçadan Türkiye Türkçesine aktarılarak yayınlanan çok sayıda kahramanlık destanı bulunuyor. Hakas destanlarını şimdiye kadar Türkiye Türkçesine aktararak Türkolojiye hizmet edenler arasında Doç. Dr. Gülsüm Killi Yılmaz, Doç. Dr. Mehmet Kara, Doç. Dr. Erdal Şahin gibi bilim adamları bulunuyor. Altın Arıĝ, Altın Çüs, Altın Taycı, Han Orba, Han Mirgen Türkiye Türkçesine aktarılarak yayımlanan bu destanlar arasında yer alıyor. Hakasçada "*Ax Çibek Arıĝ*" olan Hakas kız alplik destanı da ilk olarak Hakasçadan Türkiye Türkçesine Prof. Dr. Ekrem Arıkoğlu tarafından aktarılarak 2007 yılında Ankara'da Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanmış. Ancak Türksoy tarafından neşredilen *Ah Çibek Arıĝ* Hakas Türklerinin Kız Alp Yiĝitlik Destanı, Hakasçadan Türkiye Türkçesine ikinci defa ve ilkinden tamamen bağımsız olarak kendisi de bir Hakas Türkü olan Timur B. Davletov tarafından aktarılıp 2015'te doğumunun 130. yıldönümü vesilesiyle Türk Dünyası'nda ilan edilen Hakas halk ozanı Semen P. Kadışev Yılı çerçevesinde yayına hazırlanmış.

Semen P. Kadışev'in Türkiye Türkçesinde yayımlanan ilk Hakas alplık destanı ise 1997 yılında Bilig Yayınları arasından Ankara'da Prof. Dr. Fatma Özkan imzasıyla yayınlanan *Altın Arıĝ* kahramanlık destanıdır.

Timur B. Davletov tarafından aktarılan ve yayına hazırlanan Ah Çibek Arıĝ Hakas Türklerinin Kız Alp Yiğitlik Destanı, Sunuş, Önsöz, Hazırlayandan, Destanın Hakasça ve Türkçe Metinleri, Açıklamalı Notlar, Kahramanların At ve Ad Dizini ve Kaynakça başlıklarından oluşmakta. Davletov'un bu yeni yayını, Kadışev'den yapılan diğere destan yayınlarına göre bazı kendine özgü özellikler içeriyor.

Timur B. Davletov, Semen P. Kadışev'in daha önce Türkiye Türkçesinde yayımlanan Altın Arıĝ ve Ah Çibek Arıĝ destanlarını Kadışev'den derleyen ancak Türkiye Türkçesinde yapılan bu yayınlarda ismi sadece "T. G. Taçeyeva" ya da "G. Taçeyeva" olarak belirtilen Tatyana G. Taçeyeva'ya da kendi yaptığı Ah Çibek Arıĝ yayınında özellikle dikkat çekmiş. Davletov, Altın Arıĝ ve Ah Çibek Arıĝ dışında daha pek çok epik destanı Hakas destancısından kayda geçiren ve böylece hem bilim dünyasına ve hem de genel okuyucuya bu kültürel hazineleri koruyarak büyük hizmette bulunan Tatyana G. Taçeyeva'nın tam adının zikredilmesi gerekliliği görüşünü de belirtmiş. Dolayısıyla Timur B. Davletov kendi aktardığı ve hazırladığı Ah Çibek Arıĝ eserinde "Tanınmış Hakas Folklorcu Tatyana G. Taçeyeva Üzerine" adlı ayrı bir alt başlığa da yer vermiş. Böylece Davletov, daha önceki yayınlarda yalnızca "T. G. Taçeyeva" ya da "G. Taçeyeva" olarak geçen ve hakkında hiçbir bilgi verilmeyen, ancak binyıllar öncesinin bu kültür hazinelerinin günümüze ulaşmasına vesile olan Hakas folklorcu Taçeyeva hakkındaki bilgi eksikliğini bu şekilde gidermeyi amaçlamış.

Ah Çibek Arıĝ'ı ilk kez Türkiye Türkçesine aktaran Prof. Dr. Ekrem Arıkoğlu'nun da belirttiği gibi, diğere Türk halklarından farklı olarak Hakas Türklerinin pek çok destanı kadın kahramanlık destanıdır. Hakas kadın kahramanlık destanları, bu yönüyle ana erkil dönemin izlerini taşır. Bu bakımdan eski Türk inancı olan Kamlık geleneğinin de etkisi Hakas kadın kahramanlık destanlarında söz konusudur. Çünkü Kamlık geleneğinde, Kamlar eski devirlerde kadındır ve Kamlık anadan aktararak kuşaktan kuşağa geçer. Ah Çibek Arıĝ kız alplık destanını yayımlayan Timur B. Davletov, nasıl ki daha önce Türkiye Türkçesine aktarılan "Altın Arıĝ" destanı Türk halklarının kültüründe kadının toplumsal konumuna ilişkin konulara ışık tutuyorsa, başkahramanı bir alp kız olan Ah Çibek Arıĝ Kız Alp Yiğitlik Destanı'nın da bu yöndeki araştırmalara önemli bir katkı sağlayacağı inancını da yaptığı yayında dile getirmekte.

Davletov tarafından okur ve araştırmacılara yararlı olması amacıyla hazırlanan adlar ve atlar dizini de Ah Çibek Arıĝ alp kız kahramanlık destanının sonuna eklenmiş. Adlar ve atlar dizini eserde gerçekten çok işlevsel olmuş, çünkü atlar, Hakaslar dâhil olmak üzere konar-göçer kültürlerde önemli olduğu ve daima kahramanların adlarıyla birlikte anıldığı, hatta kahraman ile bütünleştiği için atlar ile

ilgili dizin bölümünün kitabın sonuna dâhil edilmesi oldukça iyi bir fikir olarak görülüyor. Okuyucuya destan metnini okurken, bu dizin kısmının ışık tutacağı ve okuyucuya kolaylık sağlayacağı şüphesiz.

Timur B. Davletov, Ah Çibek Arıĝ Kız Alp Yiĝitlik Destanı sonunda kahramanların adlar dizinini oluştururken “Kim kimdir?” olarak tanımlanabilecek bir bilgiyi de eklemiştir. Her bir kahramanın adının yanında söz konusu kahramanın kim olduğu, anne ve babasının, ayrıca akrabalarının kim olduğu konusunda bilgi verilmiştir. Olanaklar dâhilinde her kahramanın üç kuşak, yani anne ve babası, ayrıca kendi çocuk ve çocuklarının adları bu hazırlanan dizinde parantezler içinde belirtilmiştir. Bu adlar dizininde kahramanların yakınlık dereceleri ve toplumsal ilişkileri belirtilerek bu adlar dizini de sıradan bir adlar dizininden çok daha işlevsel bir dizin olarak okuyucuya sunulmuş ve okuyucunun işini kolaylaştırmıştır.

Timur B. Davletov, eserin başında yer alan “Ah Çibek Arıĝ Kadın Alp Yiĝitlik Destanı Üzerine” başlıklı bölümde destana dair kendi ilginç tespitlerine de yer vermiştir. Bu tespitlerden ilki destanın tarihlendirilmesi ile ilgili. Davletov, destan metninin başında yer alan dünyanın yaratılışını dile getiren bölümde bakır ile ilgili motifi yer almasından dolayı, destanı günümüzden binlerce yıl öncesine dek götürmekte. Davletov’un aktardığı bilgilere göre, Hakas-Minusinsk Vadisi ile Altay Dağlarını da kapsayan Afanasyevo Kültürünün yaygın olduğu toprakların dâhil olduğu Sibiry topraklarında Taş Çağı’ndan Bronz Çağı’na geçiş veya ara dönem olarak bilinen Bakır Çağı M.Ö V-III. binyıllarını kapsamaktadır. Yine Sibiry topraklarında yer alan Kokşar Tepesi’nin oluşumu M.Ö VI. binyılın son çeyreğine inmektedir. Hakas topraklarındaki Afanasyev Dağı’ndan adını alan Afanasyevo kültürü de Ah Çibek Arıĝ destanının binlerce yıl gerilere götürülmesine olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla Davletov, destanın tamamı olmasa dahi içerdiği bazı motiflerin günümüzden neredeyse 8000 yıl öncesine dek indirilebileceği görüşündedir.

Timur B. Davletov’un Ah Çibek Arıĝ destanına dair önemli bir tespiti de destan metni içindeki, kadim dönemlerde halkın kendine yönetici seçebilmesi ile ilgili motiftir. Davletov’un belirttiğine göre, günümüzde demokratik bir devlet anlayışını temsil eden halkın kendi idarecisini seçmesi, bir seçimle idareciye karar vermesi, Ah Çibek Arıĝ destanında da görülmektedir.

Ah Çibek Arıĝ destanında Timur B. Davletov’un dikkat çektiği bir başka husus ise yalnızca kendi halkına değil, aynı zamanda yabancı halka yönelik olarak uygulanan sosyal siyaset. Destanda alp kız kahraman Ah Çibek Arıĝ, düşmanın, esirin malına mülküne bile yağma yapılmasına izin vermez, düşman ülkede yaşayan halkın bireylerine yönelik sosyal bir politika yürütür. Hem kendi halkına hem de yabancı halkın malına saygıya ve hakkaniyete dayalı bir sosyal siyaset uygulaması motifi sıklıkla diğer Hakas destanlarında yer aldığı gibi, Davletov’un belirttiğine göre Ah Çibek Arıĝ destanında da yer almaktadır. Timur B. Davletov, destan metninden

verdiği örneklerle binlerce yıl öncesinde görülen bu sosyal politika ile ilgili motife de Hazırlayandan bölümünde dikkat çekmekte.

Timur B. Davletov, Ah Çibek Arıĝ destanının kuşaklar arası sosyo-kültürel devamlılığı gözlemek açısından da oldukça önemli bir kaynak olduğunu dile getiriyor. Destanda yer alan ölü gömme ve mezarın üzerinde tıpkı bir kurgan gibi kayadan bir yığın oluşturma geleneğinin günümüzde Hakas Türkleri tarafından hala yaşatılan bir gelenek olduğunu belirterek, Ah Çibek Arıĝ destanının kuşaklar arası sosyo-kültürel devamlılığı örneklendirdiğine dikkat çekiyor. Yine destan metninde geleneksel yiyecek ve içecekler konusunda da çok sayıda önemli bilgiyi edinmenin mümkün olduğu Davletov tarafından belirtilmiş. Bunlar dışında Türklerdeki yönlerle ilgili anlayışlar, defnetme geleneği destanda gözlemlenebilecek diğer sosyo-kültürel unsurlar olarak belirtilmiş.

Timur B. Davletov, “Ah Çibek Arıĝ Destanı Kahramanlarının Anılma Sıklığı Reytingi” alt başlığında destanda geçen kahraman adlarının destan metni boyunca hangi sıklıkla geçtiğini de ince bir çalışma ile tespit etmiş ve frekans analizinde bulunmuş. Davletov’un belirttiğine göre, Ah Çibek Arıĝ Hakas Türklerinin Kız Alp Yiĝitlik Destanı’nda başkahraman olan Ah Çibek Arıĝ’ın adı metinde 185 yerde geçerek söz konusu destan kahramanları arasında en yüksek reytime sahip. Davletov, destanda geçen “olumlu” ve “olumsuz” kahramanların reytinglerindeki kimi tezatları da bu başlık altında ayrıntılı olarak ortaya koymuş. Ayrıca Davletov, bu reyting incelemesi konusunda aşk ve sevgi sözcüklerinin Hakasların Huban Arıĝ, Han Mirgen ve Ah Çibek Arıĝ gibi alplık destanlarında hiç geçmemesine de dikkat çekmiş. Buna karşın Davletov, Ah Çibek Arıĝ destanında dağ, kaya, sıradağ, dağ doruğu, dağlık yer vs. yani dağ kültü ile ilgili kavramların anılma sıklığını da analiz etmiş ve söz konusu dağ kültürünü yansıtan kavramların destan metninde tam 186 kez geçerek destanın başkahramanı Ah Çibek Arıĝ’ı bile geride bıraktığını ortaya koymuş. Dolayısıyla bu reyting analizi sonucunda Davletov, Hakas Türklerinde dağ kültürünün ne denli güçlü bir kült olduğunu da önemli bir tespit olarak dile getirmiş.

Ah Çibek Arıĝ destanının 2007 yılında Ekrem Arıkoĝlu tarafından yapılan aktarması 3609 mısradan oluşurken, Timur B. Davletov tarafından yapılan Ah Çibek Arıĝ Kız Alp Yiĝitlik Destanı toplamda 3604 mısradan oluşuyor. Destanın birden çok aktarmasının yapılması şüphesiz ki metinler arası ilişkiler bağlamında bilimsel olarak bir zenginlik. Her iki aktarma da ilerleyen süreçte metinler arası ilişkilerin ortaya konulmasına olanak sağlayacak.

Destanı aktaran ve yayına hazırlayan Timur Davletov da destanın yayımlanmasıyla ilgili olarak, Türkçenin dışında bir başka dile çevrilmeyen Ah Çibek Arıĝ kahramanlık destanı sayesinde şüphesiz çok daha geniş kitlelere ulaşılacak, eser, sosyal bilimlerin birçok sahası için kullanılabilir önemli bir kaynak olarak hizmet edecek, Türk mitolojisi alanındaki araştırmalarda başvurulan bir eser olacak ve tehlike

sınırında bulunan Hakasçanın ve Hakas Türklerinin kültürünün tanıtılması sürecinde etkin bir rol oynayacak görüşünü dile getirmekte.

Ah Çibek Arığ Hakas Türklerinin Kız Alp Yiğitlik Destanı adlı eserde, Türksoy'un Ah Çibek Arığ destanının ardından Semen P. Kadısev'den kaydedilen ve daha önce hiçbir dile çevrilmeyen *Kök Han* ve *Han Kijegey* adlı iki alplık destanı daha Yrd. Doç. Dr. Erhan Aktaş'ın aktarımıyla ve Timur B. Davletov'un editörlüğünde yayımlama planı içerisinde olduğunun müjdesi de veriliyor. Umarız Türksoy, ünlü Hakas haycı Semen P. Kadısev'in bu iki alplık destanını da Türkiye Türkçesine kazandırarak araştırmacılara ve genel okuyucu kitlesine ulaştırır.

Timur B. Davletov, daha önce *Huban Arığ Hakas Türklerinin Kadın Yiğitlik Destanı* ile *Han Mirgen Hakas Türklerinin Alplık Destanı* adlı iki önemli Hakas destanını Türkiye Türkçesine kazandırmış ve Türklük bilimine büyük bir katkı sağlamıştır. Bu iki destandan *Han Mirgen*, tanınmış Hakas destancısı Anna Kurbijekova'ya ithaf edilmiş ve Türklük bilimine önemli katkılarıyla tanınan Prof. Dr. Sema Barutcu Özönder tarafından yazılan bir önsöz ile 2008 yılında Türksoy tarafından yayımlanmıştır. *Ah Çibek Arığ Hakas Türklerinin Kız Alp Yiğitlik Destanı*, Davletov'un aktarım yayıma hazırlayarak Türklük bilimine katkı sağladığı üçüncü eseridir. Timur B. Davletov'u Türklük bilimine büyük katkı sağlayan bu üç başarılı çalışmasından dolayı kutluyor ve bundan sonra da başarılı çalışmalarının hızla devam etmesini diliyoruz.